

Atom- és kvantumfizika gyakorlat

1. zárthelyi dolgozat feladatai

2013. november 5.

Jó tanácsok:

1. Figyelmesen olvassuk el a feladat szövegét!
2. Ha egy paraméterektől független határozott integrált nem tudunk kiszámítani, haladjunk tovább, az integrál értékét elnevezve valaminek!
3. Gondoljuk végig, hogy kell-e relativisztikus képleteket használni!

***

1. Szokásos esetben az ideális gázban (pl. levegőben) a részecskék átlagos távolsága (ez a sűrűség alapján becsülhető) jóval nagyobb, mint a részecskék átlagos impulzusának megfelelő hullámhossz, de ez nyilván egyre kevésbé igaz, ahogy csökkentjük a hőmérsékletet. Ha már nem teljesül ez a feltétel, a gáz nem tekinthető Boltzmann-féle gáznak, hanem kvantummechanikai hatások lépnek előtérbe.

Vizsgáljuk a fémek vezetési elektronjait! Ezek úgy tekinthetők, mintha kölcsönhatásmentes gázt alkotnának¹. Tekintsük példaként a rezet (átlagos atomsúlya 63,5 g/mol, sűrűsége 9 g/cm³)! Tegyük fel, hogy atomonként egy vezetési elektron van. Becsüljük meg a vezetési elektronok gázának az előbbieket alapján definiálható „elfajulási hőmérsékletét”, ami alatt már nem Boltzmann-gáz a vezetési elektronok gáza! Hogyan viszonyul ez a hőmérséklet a szobahőmérséklethez?

2. Egy λ hullámhosszú hullámmal való vizsgálattal kb. 2λ távolságot tudunk „feloldani”: ha két objektum ennél közelebb van egymáshoz, akkor már nem látjuk őket külön pontoknak.

A proton és a neutron nem elemi részecskék, hanem *kvarkokból* állnak, amiket nagyenergiájú elektronok protonokon való szórásával lehetett kimutatni. Becsüljük meg, hogy legalább mekkora energiájú elektronokra van szükség ahhoz, hogy „meglássuk” a proton belsejében a kvarkokat? Mekkora ezen elektronok impulzusa, sebessége? A protonok mérete kb. 10^{-15} m.

3. $E = 230$ keV energiájú neutronok szóródását vizsgáljuk berilliumatommagokon (a berilliumfém sűrűsége 1,85 g/cm³, tömegszáma $A = 9$). A céltárgyunk vastagsága $d = 0,5$ mm, a hatáskeresztmetszet ilyen neutronenergiánál kb. a következő alakú:

$$\frac{d\sigma}{d\Omega} = \alpha + \beta \cos^2 \theta.$$

Másodpercenként 10^{10} neutron érkezik a céltárgyra, 3 cm^2 felületű detektorunkat a a céltárgytól 1 m-re helyezük el, és különböző szórási szögekhez forgathatjuk. $\vartheta = 60^\circ$ -nál másodpercenként 487 beütést, $\vartheta = 90^\circ$ -nál pedig 493 beütést mérünk. Mennyi ez alapján az α és β állandók értéke? Mennyi a teljes szórási hatáskeresztmetszet?

4. Vizsgáljuk egy m tömegű részecske egydimenziós mozgását a $V(x) = \alpha x^6$ potenciálban, ahol α egy J/m⁶ dimenziójú állandó! A Sommerfeld-féle kvantumfeltétel alapján mik a lehetséges energiaszintek?

Nagy Márton

---

¹ Ez nem magától értetődő, hiszen teljes joggal gondolnánk, hogy az elektronok Coulomb-erővel taszítják egymást, de most fogadjuk el, hogy a vezetési elektronokra ezt sokszor nem kell figyelembe venni!